

91541R

NEW ZEALAND QUALIFICATIONS AUTHORITY
MANA TOHU MĀTAURANGA O AOTEAROA

QUALIFY FOR THE FUTURE WORLD
KIA NOHO TAKATŪ KI TŌ ĀMUA AO!

COMMON ASSESSMENT TASK

Level 3 Cook Islands Māori, 2018

**91541 Demonstrate understanding of a variety of
extended written and/or visual Cook Islands Māori texts**

9.30 a.m. Thursday 20 September, 2018 (New Zealand)
11.30 a.m. Wednesday 19 September, 2018 (Cook Islands)
Credits: Five

RESOURCE BOOKLET

Refer to this booklet to answer the questions for Cook Islands Māori 91541.

Check that this booklet has pages 2–4 in the correct order and that none of these pages is blank.

YOU MAY KEEP THIS BOOKLET AT THE END OF THE EXAMINATION.

FIRST TEXT: **Epetoma o te Kia Orana / Kia Orana Week**

Read the article about the Kia Orana Week held in Rarotonga. Use this text to answer Question One.

Glossed vocabulary

epetoma	week
rangaranga	weaving
Minitiri	Ministry
karakara	colourful

Epetoma o te Kia Orana

Mei te ra mua i akamataia ai te akakoroanga o te “Epetoma o te Kia Orana” tei raveia atu ki ko i te ngai putuputuanga koia oki ko te Maire Nui i Avarua, e maata tikai te au manuiiri tei tae atu kia piri atu ratou ki roto i tetai au angaanga raverave mei te rangaranga e te taviri pare ei tiare. Ko teia akakoroanga nei, kua akaaere ia mai te reira e te Minitiri o te Turoto akamata i te Monite e tae uatu ki te Varaire.

E akakoroanga manea tikai teia tei akatupu ia mai e te Minitiri o te Turoto, i te rotaianga mai i tetai au tangata no te akaariarianga anga atu i ta tatou peu Kuki Airani ki te au turoto mei vao mai i to tatou Ipukarea.

I roto i te au manuiiri tei piri atu ki teia akakoroanga, e tamaine tetai mei te enua mai ko Tiamani. Ko Vanessa Goebel tona ingoa. Kua piri katoa atu tona au taeake e toru i a ia ki teia akakoroanga. Kua akakite a ia, ko te taviri ei, kua riro teia i te apii mai i te peu Kuki Airani tikai kiaia.

Kua akakite teia tamaine Tiamani, “ko te au tangata tei tae atu ki teia akakoroanga, e au tangata oaoa tikai ratou. E maata tikai te au tu tiare karakara tei taangaangaia ki roto i te tavirianga o te ei.

I toku manakonakoanga, ka taangaanga au i teia kite tei rauka mai iaku no runga i te taviri ei ki te au tamariki apii i toku enua no te mea, e angaanga ana au ki roto i tetai apii.

Kua papu tikai iaku e, kua tamou mai au i tetai peu Kuki Airani i roto i teia epetoma o te Kia Orana.

I teia ra, ko tetai akakoroanga tei akaariarii atu e te au taunga koia oki, ko te maanianga i tetai au apinga akamanea e te rangaranga apinga. Ko te au manuiiri tei tae atu, kua mataora tikai ratou i teia au raveraveanga e te inangaro kia piri akaou ratou ki teia akakoroanga no te toru o te ra.

I te toru o te ra o te Epetoma o te Kia Orana, ko tetai au akaariarianga ka raveia koia oki ko te ko akari, te kana anga i te akari, aru atu ko te akaarianga ki te au turoto e ka akapeea me maani i te ika mata. Ka rave katoa iatu te akaariarianga o te maani vairakau Māori na roto i te taangaanga atuanga i te au apinga natura i runga i to tatou enua.

Ko te ta openga o teia akakoroanga manea e te mataora, ka raveia ia atu tetai akaariarianga i ta tatou ura. Ka akaarii katoa iatu teia e te au mama i roto i te putuputuanga o te ura (Ura Fitness). Ko teia putuputuanga nei ko te Ura Fitness, koia oki ko te akaarianga atu ratou i te atui anga i tatou ura Kuki Airani e pera katoa te ura Porinetia.

Te akameitaki atu nei te Minitiri o te Pae Turoto ki te iti tangata katoatoa i Rarotonga nei e pera te pa enua i vao mai, te au manuiiri me kore turoto no tei piri mai ki roto i teia akakoroanga. Pumaana te ngakau i te kiteanga i ta kotou turu i teia akakoroanga puapinga

SECOND TEXT: Te Ngaro atu nei te Reo Kuki Airani / *Changes in Cook Islands Language*

Read this article about changes happening to Cook Islands Māori language in New Zealand. Use this text to answer Question Two.

Glossed vocabulary

patene	<i>percent</i>
uipaanga	<i>meetings</i>
iriirikapua	<i>workshops</i>
Koanga Reo	<i>language nests</i>
Patipika	<i>Pacific</i>

Te Ngaro atu nei te Reo Kuki Airani

I roto i taku kimikimianga, kua kite mai au e, iti atu i te 5 patene o te au tangata tei anauia ki Nu Tireni e kite nei i te tuatua i te reo Kuki Airani. Ko te au Metua pakari ua teia e taangaanga nei i to tatou reo i roto i te au ngutuare e pera me aere ratou ki te pure. Iti ua te tuatau e taangaangaia ana te reo Kuki Airani i roto i te au angaanga nunui a te Kuki Airani i Nu Tireni. Ka taangaanga ua ia teia no te pe'e e pera te akaaraveianga no tetai tuatau poto ua. Kareka ra i te maataanga o te tuatau o teia angaanga nei, e reo Ingiriti te reo e taangaanga ia nei i te mea oki e kare e maata ana te iti tangata Kuki Airani ka marama i to tatou reo Kuki Airani. Kua akaariia mai i roto i te tareanga tangata tei tupu i te au mataiti i topa mei te mataiti 2006–2012 e te topa uatu nei te numero tangata Kuki Airani e tuatua nei i to tatou reo ipukarea e te tupu nei teia topaanga i te au mataiti katoatoa.

I roto i te au numero tangata taku i uiui atu kua akapapu mai ratou katoatoa e te mate atu nei to tatou reo Kuki Airani. "... kua kite au i te puapinga pakari o to tatou reo inara te akapapu atu nei au e te ngaro uatu nei teia ... te akaroa."

Kua irinaki ratou e naringa te pa metua i te ngutuare e tuatua putuputu ana i te ngutuare kare teia e tupu. i roto i tetai o taku au tataanga i tatau ana no te au uipaanga e pera katoa te iriirikapua e kua turu pakari ratou e na te au metua teia tuanga i te ngutuare i te apii e te akamaroiroi i ta ratou tamariki i e tuatua e te taangaanga i to tatou reo. Te tiaki ua nei ratou e na tetai au aronga ke e aere mai i te rave i teia kia tupu. Kare i Nu Tireni ua mari ra te tupu katoa nei i te Kuki Airani nei, i Rarotonga nei tikai.

No teia e tupu nei ki to tatou reo, penei e kare te Kavamani i te Kuki Airani nei e kimi ana i tetai au ravenga no te paruru atu i to tatou reo kia kore e ngaro i te Kuki Airani nei e pera i vao ake i to tatou akau. I Nu Tireni i teia ra, te riro nei tetai au putuputuanga rikiriki i Porirua, Tokoroa e tetai atu au ngai i te arataki e te kimi ravenga no teia. Kua akatupu oki ratou i tetai au apii koia ko te Koanga Reo no te au tamariki potiki (ECE) ei ravenga no te akaoraora e pera te apiianga i te Reo Kuki Airani. Akaraanga: E 5 Koanga Reo, e pera te apiiia nei te Reo Kuki Airani i roto i tetai nga Apii Tuarua i reira.

Kua irinakiia oki e na teia au tuanga nei e arataki i te apiianga o to tatou reo kia kore roa e ngaro. Kua akatupu katoaia oki i te mataiti 2012 tetai tuatau i roto i te mataiti katoatoa koia ko te Epetoma o te Reo Kuki Airani e pera tetai uatu reo Patipika (Pacific) i te oronga i tetai tuatau no te akaepaepa e te akamaroiroi i te taangaanga o te Reo Kuki Airani.

THIRD TEXT: Ko te Metuavaine / Mother

Read the text about the place of a mother in the family. Use this text to answer Question Three.

Glossed vocabulary

metuavaine *mother*

ngutuare *home*

timataanga *temptations*

Ko te Metuavaine

Ko te metuavaine tetai tangata puapinga rava atu i roto i te ngutuare. E maata uatu te au tumu tukeke i riro ei a ia ei puapinga maata i roto i te ngutuare.

Ko te metuavaine e tuke maata tana au tuanga mei ta te metua tane. Kua akaaite ia aia mei te mama moa i te kōkou anga i tana au punua ki raro ake i ona maru peau.

E tuanga ngateitei tikai ta te Atua i oronga ki te au metuavaine kia taangaanga e kia akapuapinga i roto i tona ngautuare.

Ko tetai tuanga puapinga a te metuavaine i roto i te ngutuare koia oki ko te akonoanga i te au tamariki. Me kua anoano aia i tana au tamariki kia riro ei au tutara, e ei au pu akaraanga meitaki no te au tuatau ki mua tei roto i tona nga rima te ora o te tamariki te ngai i vai ei. Kua riro te metuavaine i te tereni i tana au tamariki ki te au karape o nga mea puapinga no te oraanga. Ka tereni a mama i te au tamariki akamata ki roto i tona kopu, topa mai ki vao e tae uatu ki te tuatau e tangata metua ei ratou. No teia tu nei i anoano ia ai te metuavaine kia akarakeiia ki te kite pakari ei tavini nona ki te au tarereanga, timataanga e tetai uatu au tamanamanataanga te ka aravei mai i roto i te ngutuare. i te mea e tei te Atua te vairanga o te au kite ravarai e tau i reira a ia kia tuku i tona irinakianga mou ki roto i ta te atua akateretereanga no te oraanga meitaki tikai. I roto i te puka tapu e maata te au metuavaine tei rongonui ratou no ta ratou utuutuanga i ta ratou au tamariki na roto i te aruanga i te au akanoonooanga a te Atua i rangatira ei te oraanga o teia au tumutoa. Ko tetai akaraanga koia oki ko te metuavaine o Samuela ko Hannah. I te mea e kua rave maroiroi a ia i tana tuanga metuavaine i te utuutuanga i tana tamaiti kua mama i reira te tuanga a Eli i te aratakianga i roto i te ngutuare o te Atua. Kua riro a Samuela i roto i tona tupuanga ei tangata ikiia e te atua ei rave angaanga nana.

No reira ko te tu o te metuavaine, tona oraanga e tana ka rave, tana ua tu tuatua ka tuatua mai ka riro te reira ei tu mou katoa ki tana au tamariki. Te na ko nei tetai irava "Ko taau e ruru ra, ko taau rai ia e kokoti."

No reira e mama kare toou turanga i te turanga akaaka e ngateitei maata ra toou mei te ariki vaine Ia Elisabeta o Paratane me autu koe i roto i taau tuanga metuavaine i roto i te ngutuare.